

FEDAÎ MÜFREZELERİ

Prof. Dr. Murat KARATAŞ

Çanakkale Savaşları sırasında fedai müfrezeleri olarak bilinen birlikler, cephedeki savaşın siper muharebeleri şeklini almasından sonra ortaya çıkar. Fedai müfrezesi saldırısı, genel bir taarruz olmamakla birlikte, kimi zaman genel taarruz öncesi önemli bir noktayı ele geçirmek kimi zaman düşmanı hazırlıksız yakalayarak kayıp verdirmek kimi zaman da ganimet elde etmek için yapıldı. Bu nedenlerle fedai müfrezesi saldırısı, küçük askeri bir taktik içermektedir. Fedai müfrezesinde yer alacak asker sayısı, hedefin ölçeğine göre belirlenirdi. Genelde kısa zamanlı-küçük hedefli gerçekleştirilir ve gün batımından sonra karanlıktan istifade etmek için gece yapıldı. Fedai olabilmek için askerin canını feda etmekten çekinmeyecek kadar cesur olması gerekirdi; çünkü fedailik, gönüllülük esasına dayanırdı.

Fedailerin nasıl seçildiğine dair bir anekdota Emin Çöl'ün hatırasında rastlanmaktadır. Bu anlamı göre tabur ya da bölük komutanları tarafından fedailik anlatılır ve gönüllü olanlar öne çıkardı:

“Fedailiği anlattım. Arka sırada bir er ön sırayı yararak ileriye fırladı. 30-35 yaşında olan bu fedai, Kadirli yahut Tekeli idi. Adı Hacı Mehmet idi. Kara sakallı bu adamı bölükte ağır olarak görürdüm. Önce anlamamış sandım. Hacı Mehmet Ağa, düşmanın makineli tüfek yuvasına bomba atacaksın, yalnız başına, anladın mı? dedim. Bu sözlerime gücenir gibi oldu, yüzüme gösterişten uzak, anlayışlı, onurlu bir bakışı vardı. İkinci bir erimiz daha ileriye fırladı, ne yazık ki bunun adını, köyünü unuttum. Bunları görerek daha gönüllü olacaklar var idi. Biz böyle gönüllü seçerken makineli tüfek yuvasının kurşunları üzerimizden vızır vızır geçiyordu.”

Çanakkale Savaşları sırasında tespit edilebilen ilk fedai müfrezesi, 14'üncü Alay tarafından oluşturulmuştu. 14'üncü Alay Komutanı Yarbay Ali Rıfat, 3 Mayıs 1915 tarihinde 14'üncü Alay mıntikasını yan ateşe alan düşman siperlerini ele geçirmek için bir fedai müfrezesini bomba ile

süngü hücumu yapmak için harekete geçirmişti. Başarılı olduğu anlaşılan bu fedai müfrezesi baskınına gönüllü olarak katılan Teğmen Nail Efendi şehit olmuştu. 19'uncu Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal'in *“Alayın en güzide zabitanlarından”* ifadesi ile tasvir ettiği Teğmen Nail Efendi, tespit edebildiğimiz ilk şehit fedaidir.

Fedai müfrezesi baskınları, Çanakkale Savaşları'nın diğer günlerinde de devam etmişti. 19 Mayıs 1915 taarruzunda 57'inci ve 64'üncü Alaylardan 31 kişilik birer fedai müfrezesi hazırlanmış ve bu alayların taarruzu esnasında geri çekilecek düşman askerinin arkasını kuşatmak amacıyla planlanmıştı. Fedai müfrezesi, düşman mevzileri arasına sızarak Korkuderesi'ne ilerlemek ve burada her iki alayın cephesinden çekilecek düşmanın gerisini kesmekle görevliydi. 28/29 Mayıs gecesi ise bu kez 5'inci Tümen'in Boyun Noktası'nda hazırladığı lağımları patlatmasından sonra düşman siperlerini hızla ele geçirmek için fedai müfrezesi hazırlanmıştı ve takviye olarak da iki bölük hazır bekletilmişti. Benzer şekilde 9 Ağustos 1915 tarihinde saat 17.00'da 16'ncı Tümen Komutanı Rüştü Bey tarafından hazırlanmış bir fedai müfrezesi, Kanlıtepe'nin bazı siperlerini ele geçirmiş ise de düşmanın attığı bombalarla birçok şehit vermişti.

Çanakkale Cephesi'nde en geniş katılımlı ve en geniş ölçekli fedai müfrezesi ise 19'uncu Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal (ATATÜRK) tarafından 7 Mayıs 1915 gecesi düzenlenmişti. Mustafa Kemal, Kanlısirt-Kırmızısirt arasında bulunan, Cemaldere batısındaki Şehitler Tepesi'nin ele geçirilmesini taktiksel açıdan önemli görmüştü. Birkaç kez el değiştirmiş olan Kanlısirt, Türk birliklerinin elinde idi; ancak düşmanın ani ve kuvvetli bir baskını ile burayı tekrar kaybetmek mümkündü.

Mustafa Kemal'in tabiri ile *“gönüllü, göreve talip, cesur ve fedakârlardan”* oluşan 140 kişilik bir fedai müfrezesi seçildi. Müfrezenin başına, gönüllü subaylardan Üsteğmen Saffet (Bozantı) getirildi. Fedai müfrezesine, bölgedeki birliklerden farklı sayıda gönüllü katıldı. 125'inci Alay, 1'inci Tabur'dan 14 cesur kahraman askerin gönüllü olduğunu ve bir onbaşı kumandasında yola çıkarıldıklarını bildir-

mişti. 72'nci Alay'dan 13 askerin gönüllü olarak fedai müfrezesine katıldığı görülmekteydi. Sol Cenah Komutanı olarak görev yapan 27'nci Alay Komutanı Yarbay Mehmet Şefik (Aker), şimdiye kadar erler arasından 43 gönüllü askerin fedai olmak üzere toplandığını; ancak bir kişi de olsa gönüllü bir subayın fedai olup olamayacağını Mustafa Kemal'e sormuştu ve Yarbay Hayri kumandasında 50 gönüllü askeri, fedai müfrezesine katılmak için göndermişti.

Mustafa Kemal, gönüllü erleri Kemalyeri karargahına çağırarak ve Fedai Müfrezesi Komutanı Saffet Efendi'ye ele geçirilmesi gereken Şehitler Tepesi'ni göstererek görevini ve hareket şeklinin nasıl olması gerektiğini şifahen anlatmıştı. Hedeflerine ulaşmak için fedailere bağımsız hareket etme yeteneğini tanıtmıştı. Fedailer hakkındaki izlenimi, şu şekilde idi:

"Bu erler, manevi kuvvetin anıtlarıdır. Her biri kalbinde bir itimat hissi beslediği ve verilen görevi yapmaya çalışacaklarını sözleriyle ve davranışlarıyla gösteriyorlardı."

Mustafa Kemal, baskın günü saat 14.35'te fedai müfrezesinin baskını hakkında Arıburnu cephesindeki tüm birliklere gönderdiği yazıda, fedai müfrezesinin Şehitler Tepesi'ne dahil olur olmaz, Sol Cenah Komutanlığının derhal fedai müfrezesini takviye etmesini ve Şehitler Tepesi'ne makineli tüfek yerleştirilmesini emretmişti. Saat 22.00'da başlayacak saldırı için ise tüm birliklerin tedbir alması gerektiğini iletmişti. Şifahi olarak da Sol Cenah Komutanı Şefik Bey'e, Saffet Efendi'nin müfrezesini takviye etmesi lüzumunu ve fedai müfrezesi ile birlikte hareket etmesi gerektiğini söylemişti. Fedai müfrezesinin baskını saklamak için bir saat önce 57'nci Alay'ı, Korku Deresi'ne bakan yamaçlara hücum ettirmişti. 57'inci Alay'ın 2'nci ve 3'üncü taburları düşman siperlerine saat 21.00'da önce bomba sonra da süngü hücumu ile saldırmıştı.

Fedailer hareket saati geldiğinde, saat 22.00'da, sürünerek Şehitler Tepesi'ne doğru ilerlemeye başladı. Tek tük ateşlerden yaralanan fedailerden birkaçının sesinin yüksek çıkması sonucu düşman, şiddetli ateşe başlamıştı. Hareket, baskın karakterini yitirdi. Taarruzun sol tarafından şiddetli

yan ateşi başladığı sırada Saffet Efendi de yaralandı ve geriye döndü. Ateşin daha da şiddetlenmesi üzerine fedai müfrezesinin mevcudu 60-70 kişiye indi ve baskın başarıya ulaşamadı. Üsteğmen Hasan Basri ve Fehmi Efendi'nin 13'üncü Alay tarafından yapılan takviye desteği de işe yaramamış, hücumdan bir sonuç alınamamıştı.

Fedai müfrezesinin bu hücumunda şehit, yaralı ve esir olarak kayıp verdiği anlaşılmakta ise de tam zayıfın ne kadar olduğuna dair kesin bilgi henüz elimizde yoktur. 13'üncü Alay Müretteb Taburu'ndan Üsteğmen Hasan Basri Efendi, fedai müfrezesi baskınında şehit düşmüştü. (Mülâzım-ı Sâni Hasan Basri, 13'üncü Alay, 3'üncü Tabur, 9'uncu Bölük, Baba Adı İbrahim, Memleketi İstanbul, Şehit olma tarihi 7 Mayıs 1915; Şehit olduğu yer Şehitler Tepesi) Fehmi Efendi ise, kolundan yaralanmıştı. 7 Mayıs tarihinde Fedai Müfrezesi'ne katıldığı bilinen bir diğer kişi ise, cepheye ihtiyat kuvveti olarak bulunan 3'üncü Alay, 2'nci Süvari Bölük'üne mensup Antalyalı Nebi oğlu Mahmut'tu. O gece sol kolunun beş altı yerinden ve arkasından yaralanarak tedavi için İstanbul'a gönderilmiş; tedavisi bitince tekrar cepheye gelmişti.

13'üncü Alay Komutanı ve 27'nci Alay Komutanı, fedai Müfrezesi hareketinin safahatını aktardıkları raporlarını, 19'uncu Tümen Komutanı Mustafa Kemal'e bildirmişlerdi. 13'üncü Alay Komutanı, iki kez müfrezeyi takviye ettiğini; ancak başarısızlık nedeni ile *"harekâtı idâre eden Şefik Bey'in emriyle askerin esâs siperlerine geri alınmış"* olduğunu eklemişti. Şefik Bey'e göre ise fedai müfrezesi taarruz esnasında dağılmıştı ve firara başlamıştı.

Gerçekte taarruzun başarıya ulaşamaması ile ilgili olarak 19'uncu Tümen Komutanı Mustafa Kemal'in de bir görüşünün olduğunu belirtmek gerekli. Mustafa Kemal, yeterli takviye desteği Sol Cenah Komutanı Şefik Bey tarafından sağlanmış olsaydı, başarılı olunacağı yönünde bir kanaate hakimdi. Çünkü 1 Mayıs taarruzunda Şefik Bey'in taarruz konusunda çekimser kaldığını; taarruz esnasında dahi savunmaya meyilli ve hevesli olduğunu görmüştü. Arıburnu bölgesinde hizmetlerinden takdirle söz et-

mesine rağmen Şefik Bey'i "taarruz hususunda ifrat derecede ihtiyatkâr" olarak nitelemişti ve aldığı notlarına "bu sebepten kendisinden müdafaa muharebelerinde azamî derecede istifade edilebilmişti" diye eklemişti. Fedai müfrezesinin baskını sırasında ise Mustafa Kemal, baskın esnasında takviye için hazır beklemesi gerekirken tahkimat işleri ile neden meşgul olduğunu anlayamadığını Şefik Bey'e sormuştu.

Mustafa Kemal, Fedai Müfrezesi Komutanı Saffet Efendi'den baskın hakkında şu şekilde bilgi almıştı:

"19. Tümen Kumandanlığı'na

13. Alay Sağ Kanadından

7-8 Mayıs 1915

Efendim! Emirleriniz gereği, düşmanın siperlerine taarruz ettik. Askerimin yarısını siperlerin üstüne yönelttim. Bir kısmı da benimle birlikte siperlerin arkasını çevirdi. Bombaları attık. Düşman siperden denize doğru kaçmaya başladı. 10 şehidimiz ve altı yaralımız vardı. Fakat ben sol omzumdan vuruldum. Kurşun arkamdan çıktı. Askerim siperlerin önünde içeriye girmek üzereydi. Beni geriye sargı mahalline getirdiler. Gelirken ihtiyatlara ve diğer fedai subaylarına bilgi verdim. Asker bozulmadı. Hücuma devam edip ileridekileri takviye ediniz, dedim. İngilizler kaçıyorlardı. Aman efendim! İleri harekâta devam etsinler. Siperin içinde ölmediğime teessüf ediyorum. Aldığım yara ikinci kurşun yarasıdır. Vaktim yok ellerinizden öperim, sevgili cesur kumandanım...

125. Alay 10. Bölük Kumandanı
Üsteğmen Saffet"

Çanakkale Savaşları'nda bulunmuş gazilerimiz de övgü ile -belki de efsaneleştirerek- fedailikten bahsederler. Çan'ın Çomaklı Köyü'nden Osman Kaçmaz, "Fedai çıkardım ben hep... Fedai idim ben. Kim gidecek dediler mi? Hemen ben atırdım." der. Yine Çan'ın Karakoca Köyü'nden Ali Şimşir, "Gece fedailer çıkardı.. Bizim mangada Antalya Mustafa Çavuş'un fedai olarak düşman mevzilerine çok bomba attığından madalya ve beratı vardı." der. Ayaşlı Eşir Bin Mustafa, "Bizden dört kişi çıktık, düşmanın istihkâmına bakmaya gideceğiz. Dört kişi fedai çıktık. Emekleye emekleye düş-

manın kum torbasının altına vardık." der. Hüseyin oğlu Mustafa Onbaşı, "Bizim tabur kumandanımız, haydi bu şiddetli ateşe karşı fedai çıkacak yok mu, dedi. Bizim birinci taburdan elli kişi kadar çıktık, biz." der.

Savaşlar, insanların olağanüstü hal ve davranışlarını görebilmek adına oldukça belirgin örnekler sunar. Savaşlar, insanların korku, heyecan, cesaret gibi kişisel özelliklerinin su yüzüne çıktığı yerlerdir. İnsanlık tarihinde öleceğini bilerek bazen stratejik bir bölgeyi ele geçirmek bazen gerisinde kalan askerlerin hareket serbestliğini sağlamak için kendisini feda eden birliklerden birisi de Çanakkale Savaşları'ndaki fedailerdir. 7 Mayıs 1915 tarihindeki fedai müfrezesi baskınından sonra Mustafa Kemal, müfrezeden geriye kalan askerleri Kemalyeri'ne davet edip karınlarını doyurduktan sonra özel olarak teşekkür etmişti. Burada Mustafa Kemal'de hâsıl olan his, fedailerin ruh halini yansıtmaya açısından kayda değerdir:

"Teşebbüslerini sonuna kadar devam ettiremeyen bu kahramanlar, üzüldüklerini, daima düşman üzerine atılmaya hazır olduklarını ve ikinci defasında, Allah'ın yardımıyla başarılı olacaklarını temiz kalplilikle ve tevekkülle söylüyorlardı."

Kaynakça

- Arşiv Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri*. C.1, İstanbul: Tuzla Belediyesi Yayını, 2018.
- Atatürk, Mustafa Kemal, *Arıburnu Muharebeleri Raporu*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2011.
- Başbay, H. Murat. *Çanakkale’den Asker Mektupları*. İstanbul: Ara Kitap Yayınları, 2008.
- Birinci Dünya Savaşı’nda Çanakkale Cephesi*. C.V, K. II, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2012.
- Çanakkale Muharebeleri’nde 19. Tümen Cerideleri. C. II-III, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2017.
- Çanakkale Savaşları Anlatıyor. Haz. Nurer Uğurlu. İstanbul: Örgün Yayınevi, 2006.
- Çöl, Emin. *Çanakkale Sina Savaşları*. İstanbul: Nöbetçi Yayınevi, 2009.
- Esat Paşa’nın Çanakkale Savaşı Hatıraları*. Haz. İhsan Ilgar ve Nurer Uğurlu. İstanbul: Örgün Yayınevi, 2004.
- Gazilerin Dilinden Çanakkale*. Ed. Gülcan Tezcan. İstanbul: Yarımada Yayınevi, 2007.
- Harp Ceridelerine Göre Çanakkale Savaşları’nda 27. Alay*. C. I-II, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı-Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı Yayınları, 2017-2018.
- Karataş, Murat. “Çanakkale Savaşlarında Fedai Müfrezeleri”. *Anafarta Dergisi*. 2019, Sayı:3; 39-43.
- On Yıllık Savaşın Günlüğü*. Haz. İzzettin Çalışlar ve İsmet Görgülü. İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2007.
- Oral, Haluk. *Arıburnu 1915*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.
- Tansel, Selahattin Osman. *Çanakkale’de İstanbul’u Kurtarmak*. Ankara: Kendi Yayını, 2014.
- Türk Tarihindeki Kahramanlık Öyküleri*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2009.
- Yazman, Şevki. *Türk Çanakkale*. Haz. Tuncay Yılmaz. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2007.

Atıf

Karataş, Murat. “*Fedai Müfrezeleri*”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8), 2023.

Murat Karataş, “*Fedai Müfrezeleri*”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8), İstanbul 2023.